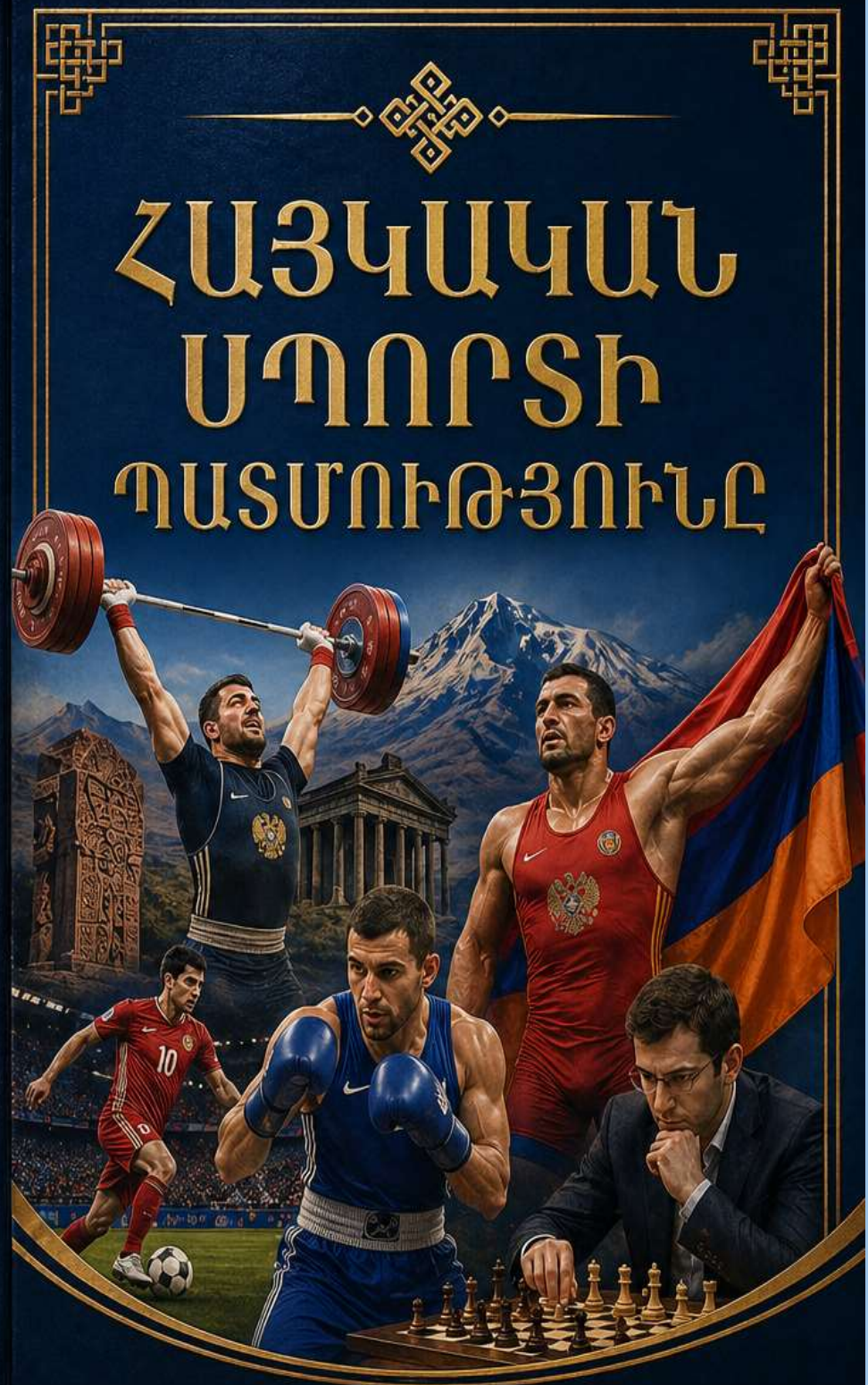

ՉԴՄՔԻՄՆԵՐԻՆԵՐԻ ՄԱՍՆԻԹՅՈՒՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՍՊՈՐՏԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայկական սպորտը մեր ժողովրդի պատմության, մշակույթի և ազգային ինքնության կարևոր բաղադրիչներից է: Դարերի ընթացքում հայ ժողովուրդը մեծ ուշադրություն է դարձրել ֆիզիկական պատրաստվածությանը, ուժին, ճկունությանը և առողջ ապրելակերպին: Դեռևս հին ժամանակներից հայերն ունեցել են ազգային խաղեր, մարտարվեստի տարրեր և մարզական մրցումներ, որոնք նպաստել են երիտասարդ սերնդի դաստիարակությանը և հայրենասիրական ոգու ամրապնդմանը:

Ժամանակի ընթացքում հայկական սպորտը զարգացել է՝ ընդգրկելով տարբեր մարզաձևեր: Հայ մարզիկները նշանակալի հաջողություններ են ունեցել ըմբշամարտում, ծանրամարտում, բռնցքամարտում, շախմատում, մարմնամարզությունում և այլ մարզաձևերում: Նրանք բազմիցս բարձր են պահել Հայաստանի և հայ ժողովրդի անունը միջազգային հարթակներում՝ նվաճելով օլիմպիական, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնությունների մեդալներ:

Հայկական սպորտի պատմությունը ոչ միայն հաղթանակների ու ռեկորդների պատմություն է, այլ նաև կամքի, պայքարի, համառության և ազգային արժանապատվության արտահայտություն: Այս գրքույկը ներկայացնում է հայկական սպորտի ձևավորման ուղին, նրա կարևոր ձեռքբերումները և այն մարդկանց, ովքեր իրենց նվիրումով ու տաղանդով նպաստել են հայկական սպորտի զարգացմանն ու միջազգային ճանաչմանը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՊՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՁԱՆ	ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ
Հին ժամանակներ	Ֆիզիկական պատրաստվածությունը կապված էր ռազմական հմտությունների հետ
19-րդ դար	Մկսվում է կազմակերպված սպորտային շարժումը
20-րդ դար սկիզբ	Ստեղծվում են առաջին մարզական ակումբները
Խորհրդային շրջան	Մեծ զարգացում, միջազգային հաջողություններ
Անկախ Հայաստան	Օլիմպիական հաղթանակներ, նոր ձեռքբերումներ

Հայկական սպորտի ձևավորումը սկիզբ է առել դեռևս հին ժամանակներից, երբ ֆիզիկական պատրաստվածությունը կարևոր դեր ուներ ժողովրդի կյանքում: Հայերն առանձնահատուկ ուշադրություն էին դարձնում ուժի, ճարպկության և դիմացկունության զարգացմանը, քանի որ դրանք անհրաժեշտ էին ինչպես առօրյա աշխատանքի, այնպես էլ հայրենիքի պաշտպանության համար: Ազգային խաղերը,

ձիարշավները, նետաձգությունը, ըմբշամարտը և տարբեր ռազմական վարժանքներ լայն տարածում էին ունեցել հայկական միջավայրում:

Միջնադարյան Հայաստանում մարզական խաղերն ու մրցումները հաճախ կազմակերպվում էին տոնակատարությունների և ժողովրդական միջոցառումների ընթացքում: Դրանք ոչ միայն զվարճանքի միջոց էին, այլև նպաստում էին երիտասարդների ֆիզիկական և բարոյական դաստիարակությանը: Հայկական ավանդական խաղերը սերունդներին փոխանցում էին համարձակության, ընկերասիրության և պայքարի ոգի:

19-րդ դարի վերջից և 20-րդ դարի սկզբից հայկական սպորտը սկսեց զարգանալ ավելի կազմակերպված ձևով: Բացվեցին առաջին մարզական խմբակներն ու ընկերությունները, ձևավորվեցին ֆուտբոլային, մարմնամարզական և ըմբշամարտի թիմեր: Հայ երիտասարդները մասնակցում էին տարբեր մրցումների՝ ցուցաբերելով բարձր պատրաստվածություն և մեծ հետաքրքրություն սպորտի նկատմամբ:

Խորհրդային տարիներին հայկական սպորտը նոր վերելք ապրեց: Կառուցվեցին մարզադաշտեր, մարզադպրոցներ և մարզական համալիրներ, ստեղծվեցին պրոֆեսիոնալ թիմեր ու մարզական ֆեդերացիաներ: Հայ մարզիկները սկսեցին հաջողություններ գրանցել համամիութենական և միջազգային մրցումներում՝ դառնալով օլիմպիական չեմպիոններ, աշխարհի և Եվրոպայի մրցանակակիրներ:

Հայաստանի անկախացումից հետո հայկական սպորտը շարունակեց զարգանալ արդեն անկախ պետականության պայմաններում: Ստեղծվեցին ազգային հավաքականներ, ընդլայնվեց միջազգային համագործակցությունը, իսկ հայ մարզիկները շարունակեցին արժանապատիվ ներկայացնել Հայաստանը աշխարհի տարբեր մրցահարթակներում: Այսօր հայկական սպորտը շարունակում է մնալ ազգային հպարտության կարևոր աղբյուր և երիտասարդ սերնդի առողջ ու հայրենասեր դաստիարակության կարևոր միջոց:

Հայաստանում տարբեր մարզաձևերի զարգացումը մեծ թափ է ստացել հատկապես 20-րդ դարում: Սպորտը աստիճանաբար դարձել է հասարակական կյանքի կարևոր մաս՝ ներգրավելով հազարավոր երեխաների, երիտասարդների և մարզասերների: Երկրում ստեղծվել են մարզադպրոցներ, ակումբներ և ֆեդերացիաներ, որոնք նպաստել են մարզական մշակույթի տարածմանն ու նոր սերնդի մարզիկների ձևավորմանը:

Հայաստանում առավել զարգացած և հաջողություններ գրանցած մարզաձևերից են ըմբշամարտը, ծանրամարտը, բոնցքամարտը և շախմատը: Հայ մարզիկները այս մարզաձևերում բազմիցս դարձել են օլիմպիական խաղերի, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնությունների հաղթողներ ու մրցանակակիրներ: Հատկապես շախմատը Հայաստանում ունի առանձնահատուկ նշանակություն. այն դարձել է ոչ միայն սպորտ, այլև ազգային մտածողության ու կրթության կարևոր մաս:

Ֆուտբոլը ևս լայն տարածում ունի Հայաստանում: Տարբեր տարիներին ձևավորվել են բազմաթիվ ֆուտբոլային ակումբներ և մանկապատանեկան թիմեր: Հայաստանի ազգային հավաքականը և հայ ֆուտբոլիստները միջազգային մրցաշարերում բազմիցս արժանացել են մարզասերների ուշադրությանը և հպարտությանը:

Մեծ զարգացում են ապրել նաև մարմնամարզությունը, ձյուդոն, կարատեն, թեթև աթլետիկան, բասկետբոլը, վոլեյբոլը և այլ մարզաձևեր: Հայաստանում անցկացվում են հանրապետական և միջազգային մրցումներ, որոնք նպաստում են մարզական կյանքի ակտիվացմանն ու փորձի փոխանակմանը:

Վերջին տարիներին պետությունը և տարբեր մարզական կազմակերպություններ շարունակում են ներդրումներ կատարել սպորտի զարգացման համար: Կառուցվում և վերանորոգվում են մարզադահլիճներ ու մարզահամալիրներ, իրականացվում են երիտասարդ մարզիկների աջակցության ծրագրեր: Այս ամենը նպաստում է նրան, որ հայկական սպորտը շարունակի զարգանալ և նոր հաղթանակներով ներկայանա միջազգային ասպարեզում:

Հայաստանում առավել զարգացած մարզաձևերն են՝

- Ըմբշամարտ
- Ծանրամարտ
- Բռնցքամարտ
- Շախմատ
- Ֆուտբոլ

ՄԱՐԶԱԶԵՎ	ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆ
Ըմբշամարտ	Հայկական ամենահին և հաջողակ մարզաձևերից
Ծանրամարտ	Բազմաթիվ օլիմպիական մեդալներ
Շախմատ	Ազգային նշանակության մարզաձև
Ֆուտբոլ	Ամենատարածված թիմային խաղ
Բռնցքամարտ	Միջազգային հաջողություններ

Հայկական սպորտի պատմությունը հարուստ է բազմաթիվ տաղանդավոր և աշխարհահռչակ մարզիկներով, ովքեր իրենց նվաճումներով բարձր են պահել հայ ժողովրդի անունը միջազգային մարզական ասպարեզում: Նրանց հաջողությունները դարձել են ազգային հպարտության աղբյուր և ոգեշնչում նոր սերունդների համար:

Հայ մարզիկների շարքում առանձնահատուկ տեղ ունի ծանրամարտիկ Յուրի Վարդանյանը, ով համարվում է աշխարհի լավագույն ծանրորդներից մեկը: Նա դարձել է օլիմպիական չեմպիոն, աշխարհի և Եվրոպայի բազմակի հաղթող՝ սահմանելով բազմաթիվ համաշխարհային ռեկորդներ: Նրա հաջողությունները մեծ ազդեցություն են ունեցել հայկական սպորտի զարգացման վրա:

Հայտնի մարզիկներից է նաև ըմբիշ Արթուր Ալեքսանյանը, ով օլիմպիական չեմպիոն է, աշխարհի և Եվրոպայի բազմակի հաղթող: Իր ուժեղ կամքի և բարձր վարպետության շնորհիվ նա դարձել է հայկական սպորտի ժամանակակից խորհրդանիշներից մեկը:

Հայկական շախմատի պատմության մեջ մեծ ավանդ ունեն Լևոն Արոնյանը և Գարրի Կասպարովը: Լևոն Արոնյանը երկար տարիներ եղել է աշխարհի առաջատար շախմատիստներից մեկը՝ նվաճելով բազմաթիվ հեղինակավոր մրցանակներ: Գարրի Կասպարովը, ում հայկական արմատները հայտնի են ամբողջ աշխարհում, համարվում է շախմատի պատմության մեծագույն գրոսմայստերներից մեկը:

Բռնցքամարտում հայտնի են դարձել բազմաթիվ հայ մարզիկներ, որոնցից առանձնանում են Վիկ Դարչինյանը և Արթուր Աբրահամը: Նրանք միջազգային պրոֆեսիոնալ ռինգում նվաճել են աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսներ և մեծ ճանաչում բերել հայկական սպորտին:

Հայկական սպորտում մեծ ներդրում ունեն նաև մարմնամարզիկներ, ֆուտբոլիստներ, ձյուդոյիստներ և այլ մարզաձևերի ներկայացուցիչներ, ովքեր տարիներ շարունակ փառքով ներկայացրել են Հայաստանը տարբեր մրցաշարերում: Նրանց նվաճումները ցույց են տալիս, որ աշխատասիրությունը, համառությունը և հայրենասիրությունը կարող են հասցնել ամենաբարձր հաջողությունների:

Հայկական սպորտը տվել է բազմաթիվ նշանավոր մարզիկներ.

- **Յուրի Վարդանյան** – օլիմպիական չեմպիոն (ծանրամարտ)
- **Արթուր Ալեքսանյան** – օլիմպիական չեմպիոն (ըմբշամարտ)
- **Լևոն Արոնյան** – շախմատի համաշխարհային մակարդակի գրոսմայստեր
- **Օգսեն Միրզոյան** – օլիմպիական չեմպիոն
- **Վլադիմիր Հակոբյան** – շախմատի օլիմպիական չեմպիոն թիմային կազմում
- **Հենրիխ Մխիթարյան** - ֆուտբոլիստ

ՄԱՐԶԻԿ	ՄԱՐԶԱԶԵՎ	ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ
Յուրի Վարդանյան	Շանրամարտ	Օլիմպիական չեմպիոն
Արթուր Ալեքսանյան	Ըմբշամարտ	Օլիմպիական ոսկի
Լևոն Արոնյան	Շախմատ	Համաշխարհային հաղթանակներ
Օգսեն Միրզոյան	Ծանրամարտ	Օլիմպիական չեմպիոն
Վլադիմիր Հակոբյան	Շախմատ	Շախմատի ԱՄՆ վետերանների փոխչեմպիոն
Հենրիխ Մխիթարյան	Ֆուտբոլ	Միջազգային տարբեր ակումբներում հաջողություններ

Ըմբշամարտը Հայաստանում ամենահին և սիրված մարզաձևերից մեկն է: Դեռևս հին ժամանակներից հայ ժողովուրդը մեծ նշանակություն է տվել ֆիզիկական ուժին, ճարպկությանը և մարտական պատրաստվածությանը, իսկ ըմբշամարտը դարձել է այդ հատկանիշների լավագույն դրսևորումներից մեկը: Ժողովրդական

տոնակատարությունների և տարբեր հավաքների ժամանակ հաճախ կազմակերպվել են ըմբշամարտի մրցումներ, որոնք մեծ հետաքրքրություն են առաջացրել մարդկանց շրջանում:

20-րդ դարում ըմբշամարտը Հայաստանում սկսեց զարգանալ ավելի կազմակերպված ձևով: Բացվեցին մարզադպրոցներ և մարզական ակումբներ, որտեղ բազմաթիվ երիտասարդներ սկսեցին զբաղվել այս մարզաձևով: Հայ ըմբիշները շուտով սկսեցին աչքի ընկնել ոչ միայն հանրապետական, այլև միջազգային մրցաշարերում:

Հայաստանում հատկապես զարգացած են հունահռոմեական և ազատ ոճի ըմբշամարտերը: Հայ մարզիկները այս մարզաձևերում բազմիցս դարձել են օլիմպիական խաղերի, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնությունների հաղթողներ ու մրցանակակիրներ: Հայ ըմբիշների հաջողությունները նպաստել են Հայաստանի միջազգային մարզական հեղինակության բարձրացմանը:

Հայկական ըմբշամարտի ամենահայտնի ներկայացուցիչներից է Արթուր Ալեքսանյանը, ով դարձել է օլիմպիական չեմպիոն, աշխարհի և Եվրոպայի բազմակի հաղթող: Նրա հաղթանակները մեծ ոգևորություն են առաջացրել Հայաստանում և բազմաթիվ երիտասարդների ներշնչել զբաղվելու սպորտով:

Այսօր էլ ըմբշամարտը շարունակում է մնալ Հայաստանի ամենահայտնի և հաջողակ մարզաձևերից մեկը: Երկրում գործում են բազմաթիվ մարզադպրոցներ և ակումբներ, կազմակերպվում են մրցաշարեր և առաջնություններ, իսկ հայ ըմբիշները շարունակում են արժանապատվորեն ներկայացնել Հայաստանը միջազգային մրցահարթակներում:

Ծանրամարտը Հայաստանում առանձնահատուկ տեղ ունեցող և մեծ հաջողություններ գրանցած մարզածներից է: Հայ ժողովուրդը վաղուց հայտնի է եղել իր ֆիզիկական ուժով և տոկունությամբ, իսկ ծանրամարտը դարձել է այդ ուժի և կամքի լավագույն արտահայտություններից մեկը:

Տարիների ընթացքում այս մարզածը մեծ տարածում է ստացել Հայաստանում և դարձել ազգային հպարտության կարևոր աղբյուր:

20-րդ դարում Հայաստանում սկսեցին ձևավորվել ծանրամարտի առաջին մարզական խմբակներն ու ակումբները: Մարզադպրոցներում և մարզական կազմակերպություններում մեծ ուշադրություն էր դարձվում երիտասարդ ծանրորդների պատրաստմանը: Շատ կարճ ժամանակում հայ մարզիկները սկսեցին աչքի ընկնել իրենց բարձր արդյունքներով և միջազգային մրցաշարերում գրանցած հաջողություններով:

Հայկական ծանրամարտի պատմության ամենանշանավոր դեմքերից է Յուրի Վարդանյանը, ով համարվում է աշխարհի լավագույն ծանրորդներից մեկը: Նա դարձել է օլիմպիական չեմպիոն, աշխարհի և Եվրոպայի բազմակի հաղթող՝ սահմանելով բազմաթիվ համաշխարհային ռեկորդներ: Յուրի Վարդանյանի հաղթանակները մեծ ոգևորություն են առաջացրել Հայաստանում և նպաստել են ծանրամարտի նկատմամբ հետաքրքրության աճին:

Հայաստանի ծանրամարտի դպրոցը տվել է նաև բազմաթիվ այլ անվանի մարզիկներ, ովքեր տարբեր տարիներին նվաճել են միջազգային մրցանակներ և բարձր պահել Հայաստանի անունը: Հայ ծանրորդները հայտնի են իրենց ուժեղ կամքով, կարգապահությամբ և հաղթելու ձգտումով:

Այսօր ծանրամարտը շարունակում է մնալ Հայաստանի ամենահաջող մարզածներից մեկը: Երկրում գործում են բազմաթիվ մարզադպրոցներ և մարզական ակումբներ, կազմակերպվում են առաջնություններ ու մրցումներ: Հայ ծանրորդները շարունակում են հաջողությամբ մասնակցել օլիմպիական խաղերին, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններին՝ նվաճելով նոր մեդալներ և փառք բերելով Հայաստանին:

Շախմատը Հայաստանում ոչ միայն մարզաձև է, այլև ազգային մշակույթի և կրթության կարևոր մաս: Այն լայն տարածում ունի երկրի տարբեր քաղաքներում և գյուղերում, իսկ հայ ժողովուրդը շախմատը դիտում է որպես մտածողության, տրամաբանության և ռազմավարական մտածման զարգացման կարևոր միջոց:

Հայաստանում շախմատի զարգացումը մեծ թափ ստացավ 20-րդ դարում, երբ ստեղծվեցին շախմատի ակումբներ, դպրոցներ և մարզական կազմակերպություններ: Հայ շախմատիստները սկսեցին հաջողությամբ մասնակցել միջազգային մրցաշարերի՝ արժանանալով բարձր մրցանակների և ճանաչման:

Հայկական շախմատի ամենահայտնի ներկայացուցիչներից է Լևոն Արոնյանը, ով երկար տարիներ եղել է աշխարհի ուժեղագույն գրոսմայստերներից մեկը: Նա բազմաթիվ միջազգային մրցաշարերի հաղթող է և մեծ ներդրում ունի հայկական շախմատի հեղինակության բարձրացման գործում: Հայկական շախմատի պատմության մեջ կարևոր դեր ունեն նաև Տիգրան Պետրոսյանը և Գարրի

Կասպարովը: Տիգրան Պետրոսյանը դարձել է աշխարհի չեմպիոն և հայտնի է իր բացառիկ պաշտպանական խաղաոճով:

Հայաստանի շախմատի ազգային հավաքականը ևս մեծ հաջողությունների է հասել: Հայ շախմատիստները բազմիցս դարձել են շախմատի օլիմպիադաների հաղթողներ՝ ապացուցելով, որ Հայաստանը աշխարհի առաջատար շախմատային երկրներից մեկն է:

Շախմատի կարևորությունը Հայաստանում այնքան մեծ է, որ այն ներառվել է նաև դպրոցական ծրագրերում: Դպրոցներում երեխաները սովորում են շախմատ՝ զարգացնելով տրամաբանական մտածողությունը, ուշադրությունը և վերլուծական ունակությունները:

Այսօր շախմատը շարունակում է մնալ Հայաստանի ամենասիրելի և հաջողակ մարզաձևերից մեկը: Անընդհատ կազմակերպվում են մրցաշարեր, ուսումնական ծրագրեր և միջազգային հանդիպումներ, իսկ հայ շախմատիստները շարունակում են նոր հաջողություններով ներկայացնել Հայաստանը ամբողջ աշխարհում:

Բոնցքամարտը Հայաստանում սիրված և լայն տարածում ունեցող մարզաձևերից է: Այն պահանջում է ուժ, արագություն, ճկունություն և մեծ կամք, իսկ հայ մարզիկները տարիներ շարունակ ապացուցել են, որ կարող են բարձր արդյունքներ գրանցել այս մարզաձևում: Բոնցքամարտը Հայաստանում զարգացել է հատկապես 20-րդ դարում՝ դառնալով երիտասարդների շրջանում ամենապահանջված մարզաձևերից մեկը:

Հայաստանում բացվել են բազմաթիվ մարզադպրոցներ և բոնցքամարտի ակումբներ, որտեղ պատրաստվել են տաղանդավոր մարզիկներ: Հայ բոնցքամարտիկները սկսել են մասնակցել տարբեր հանրապետական և միջազգային մրցումների՝ աստիճանաբար մեծացնելով հայկական սպորտի հեղինակությունը միջազգային ասպարեզում:

Հայկական բոնցքամարտի ամենահայտնի ներկայացուցիչներից են Վիկ Դարչինյանը և Արթուր Աբրահամը: Նրանք պրոֆեսիոնալ ռինգում դարձել են աշխարհի չեմպիոններ և մեծ ճանաչում բերել հայկական սպորտին: Նրանց հաղթանակները ոգեշնչել են բազմաթիվ երիտասարդների զբաղվելու բոնցքամարտով և ձգտելու բարձր արդյունքների:

Հայ բոնցքամարտիկները հաջողություններ են ունեցել նաև օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում: Նրանք հայտնի են իրենց մարտական ոգով, համարձակությամբ և պայքարելու մեծ ցանկությամբ:

Այսօր բոնցքամարտը շարունակում է ակտիվ զարգանալ Հայաստանում: Երկրի տարբեր մարզերում գործում են մարզական ակումբներ և դպրոցներ, կազմակերպվում են մրցաշարեր և առաջնություններ: Հայ մարզիկները շարունակում են միջազգային մրցահարթակներում արժանապատվորեն ներկայացնել Հայաստանը և նոր հաղթանակներ նվաճել հայկական սպորտի համար:

Հայկական սպորտը կարևոր դեր ունի հասարակության կյանքում և մեծ ազդեցություն է թողնում մարդկանց առողջության, դաստիարակության և ազգային միասնության ձևավորման վրա: Սպորտը նպաստում է ֆիզիկական զարգացմանը, առողջ ապրելակերպի տարածմանը և երիտասարդների ճիշտ դաստիարակությանը: Այն սովորեցնում է կարգապահություն, աշխատասիրություն, պատասխանատվություն և նպատակասլացություն:

Հայաստանում սպորտը նաև ազգային հպարտության կարևոր աղբյուր է: Երբ հայ մարզիկները հաղթանակներ են գրանցում միջազգային մրցաշարերում, ամբողջ ժողովուրդը միավորվում է նրանց հաջողությունների շուրջ: Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում նվաճված մեդալները բարձրացնում են Հայաստանի հեղինակությունը և աշխարհին ներկայացնում հայ ժողովրդի ուժն ու կարողությունները:

Սպորտը մեծ ազդեցություն ունի նաև երիտասարդ սերնդի վրա: Շատ երեխաներ և պատանիներ, ոգեշնչվելով հայտնի մարզիկների օրինակով, սկսում են զբաղվել տարբեր մարզաձևերով: Սա օգնում է նրանց հեռու մնալ վնասակար սովորություններից և ավելի կազմակերպված ու նպատակասլաց կյանք վարել:

Հայկական սպորտը նպաստում է նաև հասարակության համախմբմանը: Մարզական մրցումները, առաջնությունները և հավաքականների ելույթները մարդկանց միավորում են ընդհանուր գաղափարի և հաղթանակի շուրջ: Սպորտը դառնում է ընկերության, համագործակցության և փոխադարձ հարգանքի կարևոր միջոց:

Այսօր Հայաստանում մեծ ուշադրություն է դարձվում սպորտի զարգացմանը: Կառուցվում են մարզադահլիճներ և մարզահամալիրներ, կազմակերպվում են մարզական ծրագրեր ու մրցաշարեր: Այս ամենը նպաստում է առողջ, ակտիվ և հայրենասեր հասարակության ձևավորմանը, որտեղ սպորտը շարունակում է կարևոր դեր ունենալ մարդկանց կյանքում:

Հայկական սպորտը մեր ժողովրդի պատմության, մշակույթի և ազգային ինքնության անբաժանելի մասն է: Դարերի ընթացքում այն անցել է զարգացման երկար ճանապարհ՝ պահպանելով ուժի, պայքարի և հաղթանակի ոգին: Տարբեր մարզաձևերում հայ մարզիկները կարողացել են հասնել մեծ հաջողությունների և բարձր պահել Հայաստանի անունը միջազգային մարզական ասպարեզում:

Ըմբռամարտը, ծանրամարտը, շախմատը, բոնցքամարտը և բազմաթիվ այլ մարզաձևեր դարձել են հայկական սպորտի կարևոր հիմքերը: Հայ մարզիկների նվաճումները ոչ միայն մեդալներ և հաղթանակներ են, այլ նաև օրինակ երիտասարդ սերնդի համար՝ ցույց տալով, որ աշխատասիրությունը, համառությունն ու նպատակասլացությունը կարող են բերել մեծ հաջողությունների:

Սպորտը Հայաստանում շարունակում է կարևոր դեր ունենալ հասարակության կյանքում: Այն նպաստում է առողջ ապրելակերպի ձևավորմանը, երիտասարդների ճիշտ դաստիարակությանը և ազգային միասնության ամրապնդմանը: Այսօր էլ հայկական սպորտը զարգանում է՝ շարունակելով նոր հաղթանակներով և ձեռքբերումներով ներկայացնել Հայաստանը ամբողջ աշխարհում:

Հայկական սպորտի պատմությունը վկայում է, որ հայ ժողովուրդը միշտ ունեցել է ուժեղ կամք, հաղթելու ձգտում և սեփական երկիրը պատվով ներկայացնելու մեծ ցանկություն: Այդ արժեքներն էլ շարունակում են ոգեշնչել նոր սերունդներին՝ պահպանելու և զարգացնելու հայկական սպորտի հարուստ ավանդույթները:

- Սահակյան Է. Ե. — *Հայաստանի ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի պատմություն*
- Միքայել Միսակի Իսպիրյան — *Հայաստանի ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի պատմություն*
- Hayk Demoyan — *Armenian Sport and Gymnastics in the Ottoman Empire*
- Հայաստանի Հանրապետության սպորտի պատմությանը նվիրված ուսումնասօժանդակ նյութեր և դասագրքեր
- Հայկական սպորտի զարգացման վերաբերյալ հանրագիտարանային հոդվածներ
- Մարզական ֆեդերացիաների պաշտոնական կայքերի տեղեկատվական նյութեր (ըմբշամարտ, ծանրամարտ, շախմատ, բոնցքամարտ)
- Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեի հրապարակումներ և հաշվետվություններ
- Հայ մարզիկների կենսագրական ժողովածուներ և հուշագրություններ
- Մամուլում և լրատվական աղբյուրներում հրապարակված հոդվածներ հայկական սպորտի պատմության և ձեռքբերումների մասին
- Ուսումնական ձեռնարկներ՝ ֆիզկուլտուրայի և սպորտի պատմության թեմաներով

ՆԱԽԱԳԾՍՅՈՒՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

Արզումանյան Ռոբերտ. «Ֆիզկուլտուրա» առարկայի ուսուցիչ
Դանիելյան Մերի. «Հայաստանի պատմություն» առարկայի ուսուցչուհի
Ղուլյան Օլյա. «ԹԳՀԳ» առարկայի ուսուցչուհի

ՆԱԽԱԳԾՍՅՈՒՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՈՒՄ ԸՆԴԳԻԿՎԱԾ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐ

- ✓ Խաչատրյան Էրիկ Հրաչիկի, 7-րդ «Գ» դասարան
- ✓ Հայրապետյան Պարզև Մակիչի, 7-րդ «Գ» դասարան
- ✓ Ծատրյան Գոռ Անդրանիկի, 7-րդ «Գ» դասարան
- ✓ Հովակիմյան Էմին Սերգեյի, 7-րդ «Գ» դասարան
- ✓ Ալեքսանյան Մենուա Հովհաննեսի, 7-րդ «Գ» դասարան
- ✓ Ղազարյան Լևոն Հարութի, 7-րդ «Գ» դասարան
- ✓ Մարտիրոսյան Մանե Արմենի, 7-րդ «Գ» դասարան